

Latomaa S., E. Luukka & N. Lilja (toim.) 2017. Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasingly unequal society. AFinLAN vuosikirja 2017. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 75. Jyväskylä. s. 72–91.

Emmi Heimonen & Sabine Ylönen

Jyväskylän yliopisto

Monikielisyys vai ”English only”? Yliopistojen henkilökunnan asenteet eri kielten käyttöä kohtaan akateemisessa ympäristössä

The strategic internationalisation of academia has had an important impact on the development of English as the lingua franca in all areas (research, teaching, services and administration) and disciplines of universities worldwide. In this paper, the attitudes of university staff in Finland toward the use of Languages Other Than English (LOTE) were analysed. The data for this study stems from one question in a survey conducted in 2009: “As far as foreign languages are concerned, English is often seen as sufficient in Finnish university contexts. Can you think of any reason why other languages should be used?” 1,991 open ended answers to this question were analysed by means of qualitative inductive content analysis and the distribution of the answers to categories was analysed quantitatively. The results show that the attitudes of Finnish university personnel across all disciplines towards the use of LOTE were overwhelmingly positive, indicating that an ideology of multilingualism was clearly more widespread than an “English-only” ideology.

Keywords: attitudes towards academic language use, language ideologies, multilingualism, university staff survey, content analysis

Asiasanat: asenteet akateemiseen kielenkäyttöön, kieli-ideologiat, monikielisyys, kyselytutkimus yliopistojen henkilökunnalle, sisällönanalyysi

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

1 Johdanto

Monikielisyys on perinteisesti ollut yksi sivistyksen mittari ja edellytys akateemisissa konteksteissa toimimiselle. Monikielisyden tukeminen ja kielellisen monimuotoisuuden edistäminen ovat olleet myös EU:n peruseriaatteita jo sen perustamisesta lähtien. Vieraiden kielten ymmärtämisen ja niillä viestimisen on katsottu olevan yksi eurooppalaisen kansalaisen perustaidoista sekä merkittävä edellytys vapaalle liikkuvuudelle ja onnistuneelle kommunikoinnille (Euroopan komissio 2003). Vieraiden kielten taito on korostunut myös työelämän kielitaitotarpeita arvioivissa tutkimuksissa (Business Forum 2008; CILT 2006; Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2010, 2014), joiden mukaan englanti ei ole ainoa tärkeä kieli työelämässä.

Akateemisen maailman strateginen kansainvälistyminen on kuitenkin tehnyt englannin kielestä tieteen kiistattoman *lingua franca*n. Valtioneuvoston kansalliskielistrategiassa vuodelta 2012 puhutaan tässä yhteydessä ”luontevasta” kehityksestä:

Jo nyt eräillä aloilla, esimerkiksi matemaattis-luonnontieteellisellä alalla, tutkimuksen kielenä ei enää juurikaan käytetä suomea tai ruotsia vaan pääasiassa englantia. Tieteen kansainvälisen ulottuvuuden huomioon ottaen **tämä on luontevaa**. Se merkitsee kuitenkin, että uusia tieteellisiä tuloksia koskeva sanasto ei välttämättä kehity kansalliskielillä. Erikoissanaston kehittäminen edellyttää siksi jatkuvaa työtä, jotta uusista ilmiöistä pystytäisiin keskustelemaan myös suomen ja ruotsin kielellä. (Valtioneuvoston kanslia 2012: 11; korostus tekijöiden.)

Tällainen käsitys ”luontevasta” kehityksestä jättää kuitenkin huomiotta globalisaation ja tieteen moniulotteiset riippuvuudet ja valtasuhteet. Pohtimatta jää muun muassa se, miten esimerkiksi yliopistojen rooli uusliberaalisina yrittäjäyliopistoina vaikuttaa kielenkäyttöön. Tässä ajattelutavassa henkilökunnalta edellytetään kaupallista ajattelua sekä toiminnan tulostavuuksista tehokkuutta ja hyötysuhdetta (Reuter 2016). Tutkimuksen arvottaminen painottuu nykyään vahvasti mittareihin, jotka eivät ainoastaan suosi englannin kielen käyttöä vaan suorastaan pakottavat siihen (ks. mm. Hakulinen, Kalliokoski, Kankaanpää, Kanner, Koskeniemi, Laitinen, Maamies & Nuolijärvi 2009: 99; Ylönen 2012: 91), mikä on kaukana englannin kielen ”luontevasta” kehityksestä. Kansalliskielistrategian lisäksi myös Suomen yliopistojen kieliohjelmapolitiikat ja kieliperiaatteet näyttävät painottavan englannin kielen käyttöä kotimaisten kielten rinnalla. Muut vieraat kielet ovat näissä asiakirjoissa lähinnä marginaalisessa roolissa (Ylönen 2014). Ainoana huolena tuntuu olevan akateemisten kansalliskielten kohtalo, kuten valtioneuvoston kansalliskielistrategiastakin käy ilmi.

Globalisaation ja yliopistojen strategisen kansainvälistymisen aikakaudella, jolloin englannin kieli on hallitseva *lingua franca*, täytyykin kysyä, millainen asema muilla kielillä vielä on nyky-yhteiskunnassa. Tämä oli tausta-ajatuksena kolmelle laajalle kyselylle, joihin osallistui yliopisto-opiskelijoita sekä yliopistojen ja suomalaisten yritysten henkilökuntaa vuosina 2008–2010 *FinGer*-projektissa (*German as a vehicular language in academic and business contexts in Finland / Saksa lingua francana akateemisissa ja talouden konteksteissa Suomessa*). *FinGer*-projektissa on keskitytty tutkimaan saksan nykyistä roolia Suomessa erityisesti siksi, että saksa on perinteisesti ollut yksi Suomen tärkeimmistä vieraista kielistä ja saksan kieli ja kulttuuri ovat vaikuttaneet merkittävästi muun muassa suomalaisen kulttuurin kehitykseen. Saksan kielen suosio on kuitenkin viime vuosikymmeninä vähentynyt erityisen voimakkaasti englannin opetukseen panostamisen vuoksi. (Piri 2001: 105, 114.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia suomalaisten yliopistojen henkilökunnan asenteita, jotka koskevat eri kielten roolia akateemisissa ympäristössä. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten eri kielten käyttöä perustellaan. Lisäksi tarkoituksena on tarkastella, millaisia yhteyksiä näillä asenteilla on eri kieli-ideologioihin (ks. luku 2). Tutkimuksessa hyödynnetään vuonna 2009 yliopistojen henkilökunnalta kerättyä laajaa kyselyaineistoa. Kyselyä on analysoitu ja siitä on raportoitu jo aiemmin pääasiassa valinta- ja monivalintakysymysten osalta (mm. Kivelä 2010; Ylönen 2011a, 2011b; Ylönen & Kivelä 2011a, 2011b; Ylönen 2015), mutta kyselyn avoimia vastauksia ei ole niiden suuren määrän vuoksi analysoitu järjestelmällisesti. Tämän osatutkimuksen tehtävänä onkin täydentää aiempia tutkimuksia analysoimalla tarkemmin yhteen avoimeen kysymykseen saatuja noin kahtatuhatta vastausta (ks. tarkemmin luku 3). Tässä artikkelissa esiteltujen tulosten kattavampi analyysi on Emmi Heimosen pro gradu -tutkielmassa (2017).

Tutkimuksen keskiössä ovat ennen kaikkea perustelut, joita henkilökunta antaa muiden kielten kuin englannin käytölle. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Onko yliopistojen henkilökunnan mielestä muiden kielten kuin englannin kielen käytölle tarvetta suomalaisissa yliopistoissa?
2. Millaisia syitä yliopistojen henkilökunta mainitsee eri kielten käytölle?
3. Onko vastauksissa havaittavissa tieteenalakohtaisia eroja? Jos on, niin millaisia?

Akateemisissa ammateissa toimivien henkilöiden kieliasenteisiin liittyvää tutkimusta ei ole Suomessa tehty tässä laajuudessa aiemmin, vaan aikaisemmat tutkimukset ovat keskittyneet selvittämään lähinnä työssä tarvittavaa kielitaitoa. Tutkimusten tavoitteena on ollut kehittää kielikoulutusta siihen suuntaan, että se vastaisi aiempaa paremmin aka-

teemisissä ammateissa tarvittavan kielitaidon tarpeisiin (Karjalainen & Lehtonen 2005; Ylönen & Miettinen 1992). Asenteisiin keskittyvän tutkimuksen avulla on mahdollista saada viitteitä muun muassa siitä, arvostetaanko muita kieliä, käytetäänkö niitä vielä, kuinka ne asemoituvat suhteessa Englantiin ja kuinka niiden asema mahdollisesti muuttuu tulevaisuudessa. Ryhmittelemällä yliopiston henkilökunnan vastauksista nousevia asenteita voidaan tehdä johtopäätöksiä myös niiden taustalla vaikuttavista kieli-ideologioista.

Seuraavaksi tarkastellaan asenteiden ja kieli-ideologian käsitteitä sekä niiden välisiä suhteita.

2 Asenteet ja kieli-ideologiat

Garrett (2010: 20) määrittelee asenteen arvioivaksi suhtautumiseksi johonkin sosiaaliseen objektiin, esimerkiksi kieleen tai hallinnolliseen strategiaan, ja olettaa asenteiden olevan suhteellisen vakaita ja sitä kautta tunnistettavissa:

[– –] an attitude is an evaluative orientation to a social object of some sort, whether it is a language, or a new governmental policy, etc. And, as a ‘disposition’, an attitude can be seen as having a degree of stability that allows it to be defined. (Garrett 2010: 20.)

Arvioiva suhtautuminen viittaa tässä yhteydessä prosessiin, jossa muodostuu tietty käsitys tietyistä asiasta tai ilmiöstä. Asenteiden rakentumisen prosessiin sisältyy kognitiivisia, affektiivisiä ja käyttäytymiseen perustuvia osatekijöitä (Garrett, Coupland & Williams 2003: 3). Tietyn vakauden säilyttäessään käsitys muotoutuu edelleen asenteeksi. Tämän prosessin on katsottu olevan yksilöllinen (Kalaja 1999: 47), jolloin asenteet voidaan nähdä luonteeltaan ensisijaisesti subjektiivisina. Ideologiat ovat sen sijaan vahvasti sosiaalista perua, ja ne voidaan ymmärtää jaettuina viitekehyksinä sosiaalisille käsityksille, jotka ohjaavat ryhmien ja ryhmän jäsenten sosiaalisia käytänteitä ja tulkintoja:

[– –] ideology is something like a **shared framework of social beliefs** that organize and coordinate **the social interpretations and practices of groups** and their members, and in particular also power and other relations between groups (van Dijk 1998: 8; korostus tekijöiden).

Siinä missä asenteiden pysyvyysaste vaihtelee, ideologiat ovat vakaampia konstruktioita, jotka muokkautuvat hitaasti ajan saatossa erilaisten institutionaalisten, semi-institutionaalisten ja jokapäiväisten toimintojen seurauksena (Blommaert 1999: 10–11).

Irvine (1989) ymmärtää kieli-ideologiat kulttuurisina tai alakulttuurisina ajatusjärjestelminä, jotka kumpuavat yhteiskunnan ja kielen välisistä yhteyksistä ja joihin sisältyy moraalisia ja poliittisia intressejä:

the cultural (or subcultural) system of ideas about social and linguistic relationships, together with their loading of moral and political interests (Irvine 1989: 255).

Kieli-ideologioiden voidaan olettaa vaikuttavan ainakin implisiittisesti kielipoliittisten keskustelujen taustalla (Dorostkar 2014: 19), kuten Euroopan unionin monikielisyysperiaatteissa (esim. Euroopan komissio 2003). Monikielisyysideologia on perinteisesti ollut akateemisissa piireissä hallitseva ideologia. Monikielisyyttä pidetään muun muassa osoituksena sivistyksestä, jonka avulla taataan tutkimuksen monimuotoisuus myös luonnontieteissä (Mocikat 2008: 69). Toisaalta akateemisissa piireissä päätään nostaa *lingua franca* -ideologia, joka etenkin luonnontieteellisillä aloilla perustuu käsitykseen, jonka mukaan kielellä on vain vähän tai ei juurikaan merkitystä tutkimustyön kannalta. Englantia pidetään näillä aloilla muita useammin riittävänä kielenä, sillä käytössä olevan kielen ei katsota tuovan lisäarvoa ajattelusta riippumattomia, universaaleja lainalaisuuksia tutkivalle sekä kokeellisia ja eksakteja tutkimusmenetelmiä hyödyntävälle tieteenalalle (esim. Kuteeva & Airey 2014: 539). *Lingua franca* -ideologia näkyy myös yliopistojen kielistrategioissa (Ylönen 2014) ja valtioneuvoston kansalliskielistrategiassa (2012: 11).

Seuraavassa luvussa kuvataan tarkemmin kyselylomaketta, aineiston keruuta, itse aineistoa ja sen analyysimenetelmiä.

3 Aineisto ja menetelmät

FinGer-projektissa laadittu kyselylomake lähetettiin vuonna 2009 kaikkien suomalaisten yliopistojen henkilökunnalle tieteen- tai toimialasta¹, ammattiryhmästä, kielitaidosta tai senhetkisestä asuinalueesta riippumatta mahdollisimman kattavan otoksen saamiseksi. Kysely laadittiin Webropolin avulla ja se lähetettiin sähköisesti yliopiston yhteyshenkilölle eteenpäin toimitettavaksi tai julkaistavaksi yliopiston sisäisillä internetsivuilla (int-ranet). Yliopistot saivat siis itse valita, mitä kautta kysely suunnattiin henkilökunnalle.

Kyselyyn vastasi yhteensä 3 598 henkilöä yhteensä kahdestakymmenestä eri yliopistosta, mikä on noin 17,2 prosenttia yliopistojen silloisesta henkilökunnan määrästä. Kyselyyn oli mahdollista vastata neljällä eri kielellä. Kysely oli jaettu kahteen osaan: ensimmäinen oli suunnattu kaikille henkilökunnan jäsenille riippumatta heidän kielitaidostaan ja toinen vain niille, jotka osasivat edes jonkin verran saksaa tai ruotsia tai

1 Toimialalla tarkoitetaan tässä hallinto- ja palvelualoilla työskenteleviä henkilöitä.

molempia kieliä ja jotka puhuivat jompaakumpaa tai molempia kieliä äidinkielenään. Kyselylomake koostui pääasiassa monivalintakysymyksistä, joiden yhteydessä oleviin kommenttikenttiin vastaajien oli mahdollista kommentoida tai perustella valitsemiaan vastausvaihtoehtoja. Lisäksi kyselyssä oli muutama itsenäinen avoin kysymys. Kysymyksiin vastattiin pääasiassa vapaaehtoisesti, eli lomakkeessa ei juurikaan ollut pakollisia kysymyksiä muutamia hyppykysymyksiä² lukuun ottamatta.

Tässä tutkimuksessa käytettiin aineistona yhden avoimen kysymyksen vastauksia *FinGer*-kyselyn ensimmäisestä osiosta. Osio käsitteli eri kieliin liittyviä asenteita yleisesti. Analyysin kohteena oleva kysymys oli järjestyksessään 19. ja kuului seuraavasti: *Vieraista kielistä englannin katsotaan riittävän kommunikointiin suomalaisissa yliopistoissa. Keksitkö syitä, miksi muitakin kieliä pitäisi käyttää?* Kyselyn alkuosassa vastaajille esitettiin muun muassa erilaisia kielenkäyttöä koskevia väittämiä, joita heidän tuli arvioida viisiportaisella Likert-asteikolla. Lisäksi kysyttiin omakohtaisia kielenkäyttökokemuksia ja perusteluja työkielen valintaan tietyissä tilanteissa sekä pyydettiin arvioimaan kielitaidon merkitystä omalla alalla työnsaantimahdollisuuksien parantumisen näkökulmasta.³

Vaikka kysymykseen vastaaminen oli vapaaehtoista, siihen oli vastattu 2 015 kertaa. Analyysin ulkopuolelle jäi 24 vastausta, sillä ne eivät liittyneet esitettyyn kysymykseen, vaan ne olivat niin sanottuja nonsense-vastauksia. Kaikkiaan analysoitavia vastauksia oli siten 1 991.

Avointen vastausten luokitteluun käytettiin Mayringin (2015) laadullisen sisällönanalyysin periaatteita. Luokittelu tehtiin induktiivisesti, eli kategoriat johdettiin suoraan aineistosta nousevien teemojen kautta valmiiden teoriakonseptien sijaan (vrt. esim. Hurskainen & Ylönen 2015). Vastaukset ajettiin SPSS-ohjelmaan, jossa ne koodattiin kategorioittain vastauksissa esiintyneiden avaintermien mukaisesti. Keskustelimme luokitteluista ja kävimme niitä yhdessä läpi koko prosessin ajan niin pitkään, että jokainen vastaus löysi paikkansa kategorisoinnissa.

Induktiiviseen luokitteluun Mayring (2015: 69–89) ehdottaa kolmivaiheista menettelytapaa, johon kuuluu aineiston parafrasointi, yleistys ja reduktio. Tässä tutkimuksessa parafrasointi ei kuitenkaan ollut tarpeen, koska aineistomme koostui suhteellisen lyhyistä vastauksista. Luokittelu tehtiin siis enimmäkseen yleistyksen ja reduktion kautta (ks. esim. taulukko 2 luvussa 4). Laadullinen sisällönanalyysi varmisti sen, että jokainen vastaus analysoitiin systemaattisesti ja että kaikki vastauksissa esiintyvät perustelut tulivat huomioituiksi. Avoin vastausmahdollisuus ja vastausten vaihteleva pituus hankaloittivat perustelujen kategorisointia analyysin edetessä, minkä vuoksi joihinkin ka-

2 Hyppykysymys siirtää vastaajan seuraavaan kysymykseen edelliseen kysymykseen annetun vastauksen perusteella. Hyppykysymysten avulla kyselyn täyttämisen yksilöllistyy ja sujuvoituu vastaajan nähdes-
sä vain ne kysymykset, jotka koskevat häntä.

3 Aineiston ja vastaajajoukon tarkempi kuvaus ks. Ylönen & Kivelä 2011a ja 2011b.

tegorioihin piti luoda edelleen alakategorioita. Yksi vastaus saattoi kuulua useampaan kategoriaan sen mukaan, kuinka paljon ja millaisia perusteluja siinä esiintyi. Lisäksi jokainen vastaaja vastasi esitettyyn kysymykseen omista lähtökohdistaan käsin, joten erilaisia näkökulmia eri kielten käyttöön oli aineistossa hyvin paljon. Vastaaja on voinut olla esimerkiksi jatko-opiskelija, tutkija, opettaja, palvelualan henkilöstöä tai vieraileva tutkija.

Aineiston luokittelun jälkeen tuloksia oli mahdollista analysoida kvantitatiivisesti SPSS-ohjelman avustuksella. Tässä artikkelissa esitellään sisällönanalyysin avulla muodostettujen kategorioiden frekvenssit sekä koko henkilökunnan että tieteen- ja toimialakohtaisen jaottelun osalta (ks. kuvat 1, 2 ja 3 luvussa 4).

4 Tulokset

Tässä luvussa edetään johdannossa esitettyjen tutkimuskysymysten mukaisesti: Ensin selvitetään, missä määrin korkeakoulujen henkilökunnan mielestä muiden kielten kuin englannin käytölle on tarvetta (luku 4.1). Sen jälkeen tarkastellaan eri kielten käytölle esitettyjä perusteluja (luku 4.2). Lopuksi tuodaan esiin aineistosta nousseita tieteenala-kohtaisia eroja henkilökunnan asennoitumisessa muihin kieliin kuin Englantiin (luku 4.3)⁴.

4.1 Eri kielten koettu tarve suomalaisissa yliopistoissa

Kysymykseen *Keksitkö syitä, miksi muitakin kieliä pitäisi käyttää?* löytyi kolmea erilaista vastaustyyppiä, joiden perusteella 1 991 vastauksen aineisto jaettiin seuraaviin pääkategorioihin: vastauksiin, joissa ei ollut syitä muiden kielten kuin englannin käytölle (*ei*-kategoria), vastauksiin, jotka sisälsivät yhden tai useamman perustelun muidenkin kielten käytölle (*kyllä*-kategoria), sekä vastauksiin, joissa oli sekä puoltavia että vastustavia näkemyksiä (*kyllä/ei*-kategoria). Kategoriat esimerkkeineen on esitetty taulukossa 1.

4 Aineistoesimerkit on annettu alkuperäisessä muodossaan, joten mahdollisia kirjoitusvirheitä ei ole korjattu.

TAULUKKO 1. Avointen vastausten kolme pääkategoriaa (n=1 991).

Esimerkkivastaus	Yleistäminen	Reduktio
<i>Oikeastaan en, sillä englanti on yleismaailmallinen kieli, jota kaikkien tulisi osata.</i>	Englanti riittää akateemisessa työympäristössä	<i>Ei</i> -kategoria (ei syitä muiden kielten kuin englannin käytölle)
<i>Toisten kulttuurien ja yhteiskuntien ymmärtämiseksi ja kontaktien solmimiseksi tarvitaan useiden kielten hallintaa.</i>	Vastauksessa yksi tai useampia perustelu(ja) eri kielten käytölle	<i>Kyllä</i> -kategoria (syyt muiden kielten kuin englannin käytölle)
<i>Englanti riittää, kyllä, mutta muistakin kielistä on hyötyä. [- -]</i>	Molemmat näkökulmat, argumentit puolesta ja vastaan, sisältyvät vastaukseen	<i>Kyllä/ei</i> -kategoria (sytä sekä muiden kielten kuin englannin käytölle että englannin riittävyydelle)

Ei-kategorian vastauksissa ilmeni hyvin selkeä kanta: englanti riittää suomalaisten yliopistojen kommunikointikieleksi. Osaan vastauksista sisältyi perustelu, mutta monessa vastauksessa kysymykseen oli vastattu lyhyesti mielipidettä sen enempää perustelematta. *Kyllä/ei*-kategorian vastauksille puolestaan oli tyypillistä hyötyjen ja haittojen punnitseminen muiden kielten kuin englannin ja englannin käytön välillä. Joissain tapauksissa vastaajalla oli niin sanottu lopullinen mielipide eri kielten käytön tarpeellisuudesta (ks. esim. 1), mutta kaikista vastauksista ei vastaajan käsitys ollut tulkittavissa yksiselitteisesti. Esimerkissä 2 vastaaja arvioi englannin riittävän kommunikointitarkoituksiin, mutta ei tutkimuksen tekemiseen. Mielenkiintoista on, että vastaaja erottaa tässä kommunikoinnin tutkimuksen tekemisestä sen sijaan, että jaottelisi kommunikoinnin yleisiin ja tieteellisiin konteksteihin. Joka tapauksessa tämä vastaaja näkee kielenkäyttötarpeet tilannesidonnaisina.

- (1) **Toki** kielen osaaminen on aina rikkaus, eikä voi tietää koska sitä tarvitsee, **mutta** ammatillisesti katsoisin englannin riittävän. (N, 1980, luonnontieteet, ympäristö- ja meribiologia⁵)
- (2) Kommunikointiin englanti voi riittää, **mutta** ei tutkimuksen tekemiseen. [- -] (N, 1981, yhteiskuntatieteet)

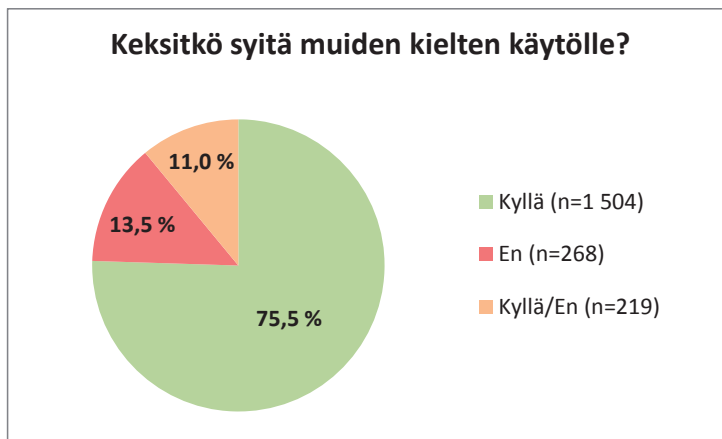
Viimeksi mainitun kategorian vastausten rakenteessa oli yleistä sivulauseiden ja konjunktioiden käyttö. Päälauseessa mainittiin yksi näkökulma, ja sivulause toi esiin vastakkaisen näkökulman muun muassa adversatiivikonjunktion *mutta* avulla. Varsinainen mielipide tai vastauksessa punnittujen vaihtoehtojen lopputulos ilmaistiin usein viime-

5 Jokaisen aineisto-esimerkin yhteydessä on mainittu vastaajan sukupuoli, syntymävuosi ja tieteenala.

senä. Toisaalta näkökulmien (englanti riittää vs. muitakin kieliä tarvitaan) esiintymisjärjestys vastauksissa vaihteli, mikä näkyy myös esimerkeistä 1 ja 2.

Kyllä-kategoriaan sijoitetuista vastauksista sen sijaan kävi selkeästi ilmi tarve useiden kielten käytölle. Näitä vastauksia käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.

Kolmen pääkategorian vastausten määrällinen jakautuminen aineistossa näkyy kuviosta 1.

KUVIO 1. Kolmen pääkategorian kvantitatiivinen jakautuminen (n=1 991).

13,5 prosenttia vastaajista piti englantia riittävänä kommunikointikielenä suomalaisissa yliopistoissa. Reilu kymmenesosa eli 11 prosenttia vastauksista lukeutui *kyllä/ei*-kategoriaan, joka sisälsi argumentteja sekä eri kielten käytön puolesta että sitä vastaan. Selkeä enemmistö eli yli kolme neljäsosaa vastaajista keksi syitä muidenkin kielten kuin englannin käytölle. Tästä on pääteltävissä, että akateemisessa työssä eri kieliä pidetään yhä laajalti tarpeellisina.

4.2 Perustelut muiden kuin englannin kielen käytölle

Analyysin seuraavassa vaiheessa *kyllä*-kategoriaan kuuluvia vastauksia (yht. 1 504) luokiteltiin niissä esiintyvien perustelujen mukaisesti. Laadullisen sisällönanalyysin periaatteita noudattavan luokittelun jälkeen vastauksista saatiin seitsemän kategoriaa, jotka ovat induktiivisesti rakennettuja, eli ne pohjautuvat suoraan aineistosta nousseisiin perusteluihin (ks. taulukko 2). Nämä kategoriat luonnehtivat eri näkökulmista sitä, miksi yliopistoissa pitäisi käyttää englannin lisäksi myös muita kieliä.

TAULUKKO 2. Syyt muiden kuin englannin kielen käytölle.

Esimerkkivastaus	Yleistäminen	Reduktio
<i>Se olisi kohteliasta.</i>	Syynä kohteliaisuus	Kohteliaisuus
<i>Uteliaisuudesta.</i>	Henkilökohtainen motiivi	Henkilökohtaiset intressit
<i>Kieleni rajat ovat maailmani rajat. Ajatusmaailma laajenee, kun suuntautuu muuhunkin kuin angloamerikkalaiseen kulttuuriin.</i>	Kielet ajattelun rikastajina	Kielen ja ajattelun yhteys
<i>[– –] Äidinkielellä ilmaisu on rikkainta ja ajattelu helpointa.</i>	Ilmaisun ja ajattelun helppous ja syvyys äidinkielellä	Äidinkielen merkitys
<i>Suomen ja ruotsin kielet ovat Suomen virallisia keliä ja myös tutkimuksen kieliä. Niillä tehty työ toteuttaa yliopistojen yhteiskunnallista tehtävää.</i>	Suomen ja/tai ruotsin aseman puolustaminen tai korostaminen	Kansalliskielten merkitys
<i>[– –] Vieraiden kielten taito lisää parhaimmillaan ymmärrystämme maailman moninaisuudesta ja vieraissa maissa elävien ihmisten todellisuudesta. [– –]</i>	Muiden kulttuurien tuntemus ja moninaisuuden ymmärtäminen on mahdollista vain useiden kielten kautta	Monimuotoisuus
<i>Myös muiden maiden kuin englanninkielisten maiden tutkimuksella on annettavaa, joten tiedonsaannin ja toisenlaisen näkökulman takia on hyvä seurata "harvinaisempienkin" kielialueitten julkaisu-tuotantoa.</i>	Monipuolinen kielitaito on tieteellisen työskentelyn edellytys	Resurssit työlle

Osa taulukossa 2 esitetyistä kategorioista on jaettu edelleen alakategorioihin, jotka havainnollistavat vastauksissa esiintyneiden perustelujen monipuolisuutta. Taulukossa esitetty yksittäinen esimerkki ja siitä tehty yleistys eivät siis välttämättä kuvaa kyseistä kategoriaa tyhjentävästi. Seuraavaksi luonnehditaan lyhyesti kaikkia taulukossa 2 esitetyjä alakategorioita.

Kohteliaisuus-kategorian vastauksista kävi yksiselitteisesti ilmi, että eri kieliä olisi kohteliasta käyttää yliopistoon tulevien ulkomaalaisten, kuten vieraiden, tutkijoiden ja opiskelijoiden, kanssa. Lisäksi eri kielten katsottiin muun muassa antavan hyvän ensivaikutelman ja positiivisen kuvan, osoittavan kunnioitusta keskustelukumppania kohtaan sekä mahdollistavan paremman tai kohteliaamman palvelun. *Henkilökohtaiset intressit*-kategoriasa perusteltiin muiden kielten kuin englannin käyttöä henkilökohtaisilla tar-

peilla. Suosituin syy oli kielitaidon ylläpitäminen, mutta myös muunlaiset perustelut, kuten rakkaus kieliä kohtaan, kielten oppimisen hauskuus tai yksilön vapaus valita opiskellako kieliä vai ei, tulivat esiin tämän kategorian vastauksissa.

Kielen ja ajattelun yhteys -kategoria sisälsi vastauksia, joissa oli pohdittu kielen suhdetta ajatteluun ja todettu näiden välillä olevan yhteys, minkä takia muiden kielten käyttö kommunikoinnissa olisi perusteltua. Pelkkään englannin kieleen rajoittumisen katsottiin köyhdyttävän ajattelua ja kaventavan näkökulmia muun muassa yksipuolisten kulttuurivaikutteiden sekä ajattelu- ja käyttäytymistapojen takia. Muiden kielten käyttö taas avaisi mieltä uusille ajattelutavoille ja laajentaisi perspektiiviä siten, että voisi ymmärtää maailmaa ja muiden ihmisten ajattelua, mikä puolestaan antaisi mahdollisuuden ymmärtää myös eri kielialueiden tutkimusta aiempaa syvällisemmin.

Useat vastaajat suosittelivat äidinkielen käyttämistä mahdollisuuksien mukaan, sillä kommunikoinnin ja ajattelun katsottiin onnistuvan sillä helpommin, monipuolisemmin, tarkemmin ja luovemmin kuin vieraalla kielellä (*äidinkielen merkitys* -kategoria). Vastaajien mukaan äidinkieltä käytettäessä myös kieleen sisältyvät vivahteet ja nyanssit tulevat ilmaisussa paremmin esiin, mikä voi estää muun muassa mahdollisia väärinymmärryksiä. Näitä perusteluja ilmaisseet henkilökunnan jäsenet tarkastelivat äidinkielen käyttöä useammin keskustelukumppanin näkökulmasta kuin omastaan ja antoivat siten enemmän keskustelukumppanille mahdollisuuden käyttää äidinkieltään (ks. esim. 3).

- (3) Jos kykenee käyttämään hyvin ulkomaalaisen omaa äidinkieltä, saa kyllä erittäin hyvän kontaktin häneen. (M, 1949, kasvatustieteet, opettajankoulutuslaitos)

Useassa vastauksessa mainittiin myös Suomen kansalliskielet tärkeinä kielinä yliopistoyhteisöjen sisäisessä viestinnässä (*kansalliskielten merkitys* -kategoria). Ruotsin käyttöä perusteltiin ennen kaikkea kaksikielisyydestä johtuvilla lainsäädännöllisillä vaatimuksilla. Suomen kielen tärkeyttä puolestaan painotettiin erityisesti siksi, että suomalaisten katsottiin olevan vastuussa suomen kielen säilymisestä tieteen kielenä. Lisäksi suomen kieltä kannustettiin käyttämään yliopistoissa myös sen vuoksi, että tieteellisen tiedon popularisointi ja levittäminen ympäröivään yhteiskuntaan tapahtuisi kaikkein helpoimmin paikallisella kielellä.

Monimuotoisuus-kategoriaan luokiteltiin sellaiset vastaukset, joista kävi ilmi moninaisuuden arvostus, kielten ymmärtäminen rikkautena, kielten merkityksen korostaminen eri kulttuurien tuntemuksessa, laajan kielitaidon mukanaan tuoma yleissivistys tai englannin ylivoimainen vastustaminen. Konkreettisten kielenkäyttötilanteiden sijaan tämän kategorian perustelut olivat yhteydessä vastaajien arvomaailmaan ja moraaliin, sillä eri kieliä tarkasteltiin lähinnä periaatteellisesta näkökulmasta. Monimuotoisuus ymmärretäänkin tässä yhteydessä itseisarvoksi, joka toteutuu useita kieliä käytettäessä.

Resurssit työlle -kategorian vastauksissa nousi esiin useita teemoja, jotka viittaavat hyötyihin, joita eri kielten käytöllä voi saavuttaa akateemisessa työssä. Siksi tämä kategoria on jaettu edelleen neljään alakategoriaan, jotka näkyvät taulukossa 3.

TAULUKKO 3. *Resurssit työlle* -kategorian alakategoriat.

Esimerkkivastaus	Yleistäminen	Reduktio
<i>Muiden kielten hallitsemisesta on mielestäni suurta etua jatkettaessa uraa ko. kielialueen maissa.</i>	Eri kielet lisäävät työllistymismahdollisuuksia	Työllistyminen ja kilpailuetu
<i>Myös muiden maiden kuin englanninkielisten maiden tutkimuksella on annettavaa, joten tiedonsaannin ja toisenlaisen näkökulman takia on hyvä seurata "harvinaisempienkin" kielialueitten julkaisu-tuotantoa.</i>	Eri kieliä tarvitaan muunkielisen lähdemateriaalin lukemiseen	Tutkimuskirjallisuus
<i>[– –] monissa konferensseissa ym. yhteistyössä käytetään myös muita kieliä kuin englantia. Jos haluaa päästä osallisiksi näihin verkostoihin, on kielitaito tärkeä. [– –]</i>	Verkostoituminen, kansainvälinen yhteistyö ja riittävä molemminpuolinen ymmärrys edellyttävät eri kielten käyttämistä	Kansainväliset kontaktit tutkimuksessa ja opetuksessa
<i>[– –] Useilla englantia ei luista ja väärinymmärrykset ovat mahdollisia. Toisin sanoen, jos osaat hyvin asiakkaan kieltä, niin siitä vaan kommunikoidaan sillä kielellä.</i>	Eri kielten osaaminen nähdään etuna palvelun ja hallinnon aloilla	Työskentely palvelun ja hallinnon aloilla

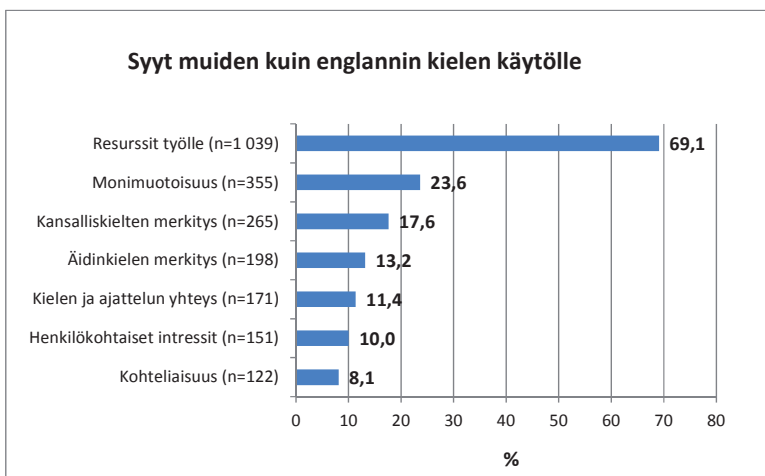
Tutkimuskirjallisuus-kategoriaan kuuluvissa vastauksissa tiedostettiin laajalti, että eri kielillä tehdään paljon tutkimusta, josta kaikkea ei välttämättä käännetä englanniksi. Vastauksissa painotettiin myös tiedonsaannin monipuolisuutta ja erilaisten näkökulmien huomioon ottamista eri kielillä kirjoitetuissa julkaisuissa (ks. esim. taulukon 3 esimerkki), ja vain yhdellä kielellä lukemisen katsottiin kaventavan näkökulmia. Tutkimuskirjallisuuden viittaavissa kommentteissa tunnustettiin usein alkuteosten tärkeys: alkuteoksia lukiemalla voisi välttyä mahdollisilta käännöksistä johtuvilta väärinymmärryksiltä.

Kansainväliset kontaktit tutkimuksessa ja opetuksessa -kategoriassa keskeisiä avainkäsitteitä olivat verkostot, kommunikointi, yhteistyö ja molemminpuolisen ymmärryksen saavuttaminen. Kategoriat *kansainväliset kontaktit tutkimuksessa ja opetuksessa* sekä *työskentely palvelun ja hallinnon aloilla* erosivat käytännössä vain siten, että ensiksi

mainittu koski tutkimus- ja opetushenkilökunnan antamia vastauksia, kun taas jälkimmäiseen luokiteltiin palvelu- ja hallintohenkilöstön antamat vastaukset, mikäli niissä oli mainittu tarve käyttää eri kieliä työssä. Molempien kategorioiden vastauksissa korostuivat kommunikaation sujuvuuteen ja onnistumiseen tähtäävät näkökulmat, joissa eri kieliä pidettiin tärkeinä. Tällaisia olivat muun muassa esimerkiksi 4 kaltaiset kommentit, joiden mukaan kaikki eivät osaa englantia tarpeeksi hyvin.

- (4) Todella monen äidinkieli ei ole englanti, eivätkä kaikki sitä osaa niin paljon, että selviäisi opiskelusta/työelämästä. (N, 1980, humanistiset tieteet, yleisen kielitieteen laitos)

Kuviossa 2 on havainnollistettuna taulukossa 2 esiteltyjen perustelujen suuruusluokat suhteessa toisiinsa. Koska yksi vastaus saattoi sisältää useita perusteluita, perustelujen määrä on käytännössä suurempi kuin vastaajien tai vastausten määrä.

KUVIO 2. *Kyllä*-kategorian perustelujen kvantitatiivinen jakautuminen (n=1 504).

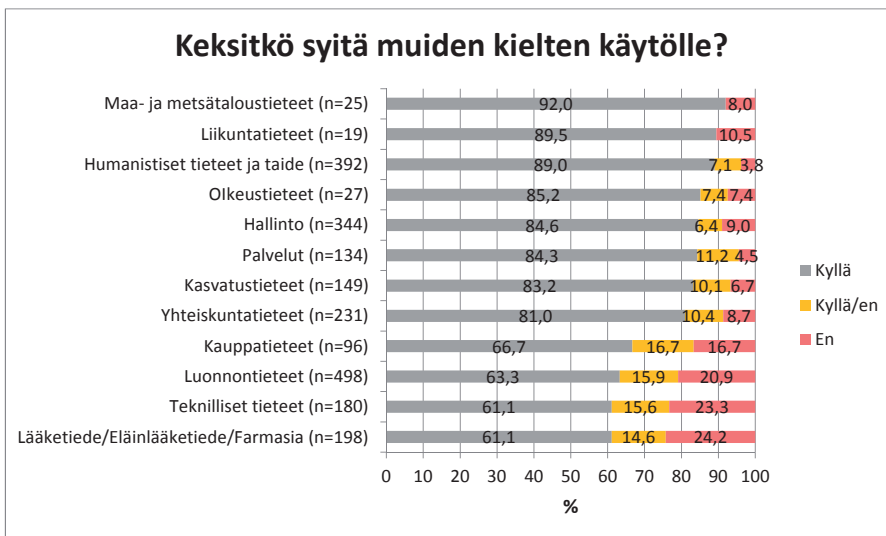
Kuten kuviosta 2 ilmenee, *resurssit työlle* oli selvästi suurin kategoria, sillä yli kaksi kolmasosaa vastaajista (69 %) perusteli eri kielten käyttöä jonkinlaisena työnteon resurssina, edellytyksenä tai vaatimuksena. Neljästä tähän luokkaan sisältyvästä alakategoriasta (ks. taulukko 3) selvästi suurin oli *kansainväliset kontaktit tutkimuksessa ja opetuksessa* (n=597), kun taas *työllistyminen ja kilpailuetu*-kategoriaan kuuluvia vastauksia oli vähiten (n=43). Melkein neljäsosa (23,6 %) kysymykseen vastanneista suosi eri kieliä *monimuotoisuuden* nimissä. Noin kolmasosassa vastauksista (30,8 %) tuli esiin *kansallis- ja äidinkielten merkitys*: 17,6 prosenttia vastaajista mainitsi kansalliskielet, ja 13,2 prosenttia korosti *äidinkielen tärkeyttä*. *Kansalliskielten merkitys*-kategoriassa ruotsin kieli mai-

nittiin useammin (n=207) kuin suomen kieli (n=130). Hieman yli kymmenesosa (11,4 %) vastaajista viittasi *kielen ja ajattelun* yhteyksiin. Pienimpiä kategorioita olivat *henkilökoh- taiset intressit* (10 %) ja *kohteliaisuus* (8,1 %). Syitä siihen, että *resurssit työlle* -kategoria on aineistossa niin hallitseva, ovat muun muassa kategorian useat alakategoriat (4) sekä se, että kysymyksessä pyydettiin arvioimaan muiden kielten tarpeellisuutta suomalaisissa yliopistoissa. Siksi tämänsuuntainen tulos olikin odotettavissa.

4.3 Vastausten tieteenalakohtainen jakautuminen

Muiden kielten kuin englannin käytölle esitettyjen perustelujen lisäksi halusimme tarkastella myös sitä, kuinka eri kieliin asennoituminen jakautui tieteenalakohtaisesti. Kuviosta 3 voi havaita, että yli 60 prosenttia kaikkien tieteenalojen vastaajista löysi syitä käyttää muita kieliä kuin englantia suomalaisissa yliopistoissa, mikä kieli selvästi useampien kielten tarpeesta. Kaikilla tieteenaloilla oli kuitenkin myös vastaajia, joiden mielestä englanti riittää. Lääketieteen, teknillisten tieteiden ja luonnontieteiden aloilla yli 20 prosenttia vastaajista kuului tähän ryhmään. Kuviota 3 tulkittaessa täytyy tosin suhteuttaa eri tieteenaloilta tulevien vastaajien määrät toisiinsa, sillä sen huomiotta jättäminen saattaisi johtaa vinoutuneisiin johtopäätöksiin. Pienen vastaajamäärän vuoksi esimerkiksi maa- ja metsätaloustieteilijöiden, liikuntatieteilijöiden sekä oikeustieteilijöiden asenteita tulee arvioida varauksellisesti, kun taas humanististen tieteenalojen vastaajien (n=392) ja luonnontieteilijöiden (n=498) osuuksia voidaan pitää jo huomattavasti edustavampina. Tuloksia tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä myös se, että vastaajilla oli mahdollisuus valita alakseen useampi kuin yksi tieteenala.

Tuloksia on mahdollista selittää muun muassa eri tieteenaloilla vallitsevilla kieli- käsityksillä. Perinteisesti vahvasti kokeellisiin menetelmiin ja universaaleihin totuuksiin nojautuvat luonnontieteelliset alat on katsottu riippumattomiksi kielestä, kun taas sosiaalista todellisuutta ja yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkivilla tieteenaloilla (esim. humanistiset tieteet ja yhteiskuntatieteet) kielen merkitys on ollut kiistaton (de Swan 2001: 76; Kuteeva & Airey 2014: 539). Lisäksi on arvioitu, että tieteellisessä kanssakäymisessä englanti hallitsee ennen kaikkea kemian, bioteknologian ja tekniikan aloilla (Haarmann & Holman 2001: 242). Tätä vastakkainasettelua kuvastavat paitsi kuviossa 3 esitetyt tulokset myös joidenkin vastaajien kommentit. Esimerkissä 5 luonnontieteilijä kuvaa oman alansa tutkimuskohteita ”havaittaviksi” eli kielestä riippumattomiksi asioiksi, min- kä vuoksi useiden kielten käyttöä pidetään alalla ennemmin haitallisena. Vastaajan mu- kaan humanistisissa tieteissä puolestaan tehdään ”fililispohjaista tutkimusta”, joka voi hyötyä eri kielten käytöstä.

KUVIO 3. Vastausten jakautuminen kolmeen pääkategoriaan tieteen- ja toimialojen mukaan (n=1 991). Alakohtaiset vastaajamäärät suluissa.

- (5) Riippuu varmasti paljon alasta. Jos ajatellaan luonnontieteitä/lääketiedettä, jossa tutkitaan **havaittavia asioita**, voisi ajatella että **mitä vähemmän kieliä, sitä parempi** (lääketieteessä myös anatomian ja fysiologian osalta latina) niin ei mene käsitykset sekaisin. Sitten taas jos ajatellaan humanistisia tieteitä, joissa tutkitaan enemmän **"filisopohjalta"**, käsitteitä, niiden syntyä, vaikutusta kulttuuriin yms. niin siellä **kielten tuntemus** ja sukulaisuuden tuntemus **varmasti ovat hyödyksi**. (N, 1980, luonnontieteet, AIV; korostukset tekijöiden)

Tieteenalaan pohjautuvan kvantitatiivisen tarkastelun lisäksi kiinnitimme huomiota myös yksittäisiin eri tieteenaloilta tulleisiin kommentteihin, joissa pohdittiin kielten merkitystä tieteellisessä työssä. Usein kommentit myötäilivät edellä kuvattuja malleja kielikäsitteistä eri tieteenaloilla. Ne vastaajat, jotka katsoivat kielen funktion olevan ennen kaikkea väline informaation eteenpäin siirtämisessä, edustivat niin sanottuja kovia tieteenaloja (ks. esim. 6). Kielen merkitystä ajattelun peruspilarina ja merkitysten rakentajana taas korostettiin suhteellisesti enemmän muilla tieteenaloilla, kuten oikeustieteessä, yhteiskuntatieteissä, humanistisissa tieteissä ja kauppätieteissä (ks. esim. 7). Selkeää kahtiajakoa tai yhdenmukaisuutta ei kuitenkaan voida osoittaa tämänsuuntaisissa näkemyksissä, sillä englannin riittäväksi kieleksi arvioineiden vastaajien antamia kielen ja ajattelun erillisyyteen viittaavia kommentteja ei ole analysoitu systemaattisesti. Siten tulos on tässä yhteydessä vain suuntaa antava.

- (6) [– –] Kieli on väline, ei itsetarkoitus – siksi esimerkiksi suomeksi julkaiseminen omalla tieteenalalla on usein täysin tarpeetonta. (M, 1978, luonnontieteet, bio- ja ympäristötieteiden laitos)
- (7) Englannin kielen ylivalta köyhdyttää ajattelua. Kieli EI ole vain ajattelun apuväline, se on jo ajattelua itsessään. Jos kirjoitamme, myös ajattelemme englanniksi, jolloin maailma alkaa näyttää englantilaiselta. (M, 1981, kauppatieteet, laskentatoimen laitos)

Ajatuksia kielen funktioista voidaan pitää yhtenä selittävänä tekijänä kuviossa 3 saatuun tulokseen, jossa niin sanotut kovien tieteenalojen edustajat arvostavat eri kielten käyttöä vähemmän kuin muilla tieteenaloilla työskentelevät. Lisäksi tieteenalan perinteet ja suomalaisen yhteiskunnan institutionaaliset juuret vaikuttavat ilmiselvästi asenteisiin eri kieliä kohtaan (ks. esim. 8).

- (8) Esim. oikeustieteen alueella saksan kielessä on metakäsitteitä, joita englanninkielessä ei ole. Jos saksaa ei osaa, saattaa näiden avainkäsitteiden puuttuessa kadota kokonaisia ilmiöitä. Esim. saksan 'rechstaat' ei ole sama asia kuin engl. 'rule of law'. (N, 1960, kasvatustieteet, oikeus- ja yhteiskuntatieteet)

Oikeustieteilijöiden korkeaa sijoitusta kuviossa 3 voidaan selittää muun muassa eri maiden oikeusjärjestelmien eroavaisuuksilla, sillä tietyille ilmiöille ei välttämättä löydy vastinetta toisesta kielestä.

5 Yhteenveto ja päätelmät

Vaikka englannin kielen asema akateemisena kielenä on kiistaton, voidaan tämän tutkimuksen perusteella todeta muillekin kielille olevan tarvetta suomalaisissa yliopistoissa. Tätä mieltä oli yli kolme neljäsosaa (75,5 %) kyselyymme vastanneesta suomalaisten yliopistojen henkilökunnasta. Yleisimpänä perusteluna oli eri kielten tärkeys resurssina työnteolle muun muassa siksi, että niiden avulla on mahdollista työllistyä, hyödyntää tutkimuskirjallisuutta monipuolisesti, solmia kontakteja, onnistua viestinnässä sekä työskennellä hallinnollisissa ammateissa. Lisäksi eri kielten käyttöä perusteltiin monimuotoisuuden säilyttämisellä, kansalliskielten säilyvyyden takaamisella sekä oikeudella ajatella ja ilmaista itseään omalla äidinkielellään. Myös kielen rooli ajattelun välineenä tuotiin esiin useassa vastauksessa. Muiden kielten kuin englannin tarvetta perusteltiin myös henkilökohtaisilla intresseillä ja kohteliaisuudella. Kaiken kaikkiaan asenteet monikielisyttä kohtaan olivat suomalaisten yliopistojen henkilökunnan keskuudessa hyvin positiivisia, ja monikielisyysideologian laaja levinneisyys akateemisissa piireissä onkin tutkimuksemme tärkein tulos.

Aineistossa on nähtävissä myös tällä hetkellä vallitsevat kielenkäyttöä koskevat ristipaineet. Toisaalta monikielisyys nähdään tavoittelemisen arvoisena päämääränä ja sen tukemista pidetään tärkeänä myös virallisissa strategioissa, toisaalta taas yliopistojen strateginen kansainvälistyminen, tulosvastuun mittarit, ulkoisen rahoituksen hakehdot sekä edellytykset omalla uralla etenemiselle luovat voimakkaita paineita käyttää englantia nimenomaan tieteellisessä kirjoittamisessa. Nämä paineet rajoittavat monikielisyuden ihanteen toteutumista. Tämä tuli esiin etenkin niissä vastauksissa, joissa englannin ja muiden kielten käyttöä punnittiin puolin ja toisin niin, ettei lopulliseen johtopäätökseen jommankumman näkökulman oikeellisuudesta tai hyödyllisyydestä välttämättä edes tultu.

Vaikka aineistosta oli havaittavissa yleistä vastakkainasettelua niin sanottujen pehmeiden ja kovien tieteenalojen välillä, oli kaikilla tieteenaloilla kuitenkin selvä tarve käyttää myös muita kieliä kuin englantia. Jopa niillä aloilla, joilla englannin katsottiin useimmiten riittävän (lääketiede, teknilliset tieteet ja luonnontieteet), hieman yli 60 prosenttia kyseisten tieteenalojen edustajista oli antanut perusteluja muidenkin kielten käytölle. Aineisto antoi viitteitä myös erilaisista tavoista käsittää kieli: toisaalta kieli nähtiin tiedon kuvaamisen välineenä, toisaalta kiinteänä osana tiedon rakentumisprosessia. Näiden käsitysten ja eri tieteenalojen väliltä oli löydettävissä yhteyksiä siten, että yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkivien tieteenalojen edustajat katsoivat kielen liittyvän kiinteästi ajatteluun useammin kuin esimerkiksi matemaattis-luonnontieteellisten alojen edustajat.

Analyysimme tavoitteena oli tarkastella akateemisen henkilökunnan asenteita muita kieliä kuin englantia kohtaan kokonaisvaltaisesti ja siten, että mahdollisimman monien tieteenalojen edustajien näkemykset tulisivat huomioituiksi. Analyysi pyrittiin toteuttamaan huolellisesti noudattamalla laadullisen sisällönanalyysin periaatteita (Mayring 2015). Luokitteluratkaisut pyrittiin perustelemaan läpinäkyvästi aineiston monimuotoisuutta ja mielipiteiden rikkautta kunnioittaen. Kaikkien aineistossa esiintyvien näkökulmien sisällyttäminen tutkimukseen aiheutti kuitenkin sen, ettei niiden yksityiskohtainen analyysi ollut mahdollista tässä yhteydessä. Tutkimustuloksiin on mahdollista perehtyä tarkemmin tutustumalla *FinGer*-projektin yhteydessä tehtyyn pro gradu -tutkielmaan (Heimonen 2017), jonka ansiosta avointen vastausten systemaattinen analyysi on nyt saatu alkuun. Tässä esiin tulleiden näkökulmien lisäksi tutkielmassa on keskitytty muun muassa saksan kielen asemaan akateemisen vuorovaikutuksen kielenä.

Lopuksi voidaan todeta, että kysely, jossa monivalintakysymysten lisäksi vastaajille on annettu mahdollisuus muotoilla vastauksiaan vapaasti, on erityisen hedelmällinen kieliasenteiden ja -ideologioiden tutkimisen näkökulmasta. Kieleen liittyvät aiheet herättävät keskustelua, motivoivat mielipiteiden ilmaisuun ja usein jopa emotionaalisesti voimakkaisiin kannanottoihin, koska kielet ja kielenkäyttö kuuluvat kaikille ja täten kai-

killa on jonkinlainen mielipide niistä. Tämä käy ilmi myös kyselystämme, johon saimme runsaasti vastauksia siitä huolimatta, että kysely oli pitkä ja vastaaminen vapaaehtoista. Kysymys oli tietoisesti muotoiltu muotoon *Vieraista kielistä englannin katsotaan riittävän kommunikointiin suomalaisissa yliopistoissa. Keksitkö syitä, miksi muitakin kieliä pitäisi käyttää?*, koska englanti on Suomessa vieras kieli ja koska asenteet kaikkia kieliä (ml. suomea ja ruotsia) kohtaan olivat tutkimuksemme kohteena. Jälkeenpäin voi miettiä, oliko suomenkielisessä versiossa käytetty ilmaisu – *keksitkö syitä* – paras mahdollinen. Analyysin perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei kyseinen sanamuoto herättänyt vastaajissa halua sepittää syitä muiden kielten käytölle. Tulevissa vastaavanlaisissa kartoituksissa voisi kuitenkin harkita kyselyn lyhentämistä.

Kyselyaineiston laajuuden vuoksi avointen vastausten analyysia on jouduttu siirtämään tarvittavien resurssien puuttuessa, mikä selittää tulosten aikaviivettä. Analysoimatonta aineistoa on edelleen runsaasti; erityisesti avoimista vastauksista on toistaiseksi analysoitu vasta pieni osa. *FinGer*-projektin aloittamaa akateemisen henkilökunnan kieliasenteiden tutkimusta voisikin jatkaa toteuttamalla samankaltaisia, kenties hieman suppeampia kyselytutkimuksia esimerkiksi kymmenen vuoden välein, jolloin saataisiin ajantasaista tietoa vallitsevista kieliasenteista ja voitaisiin havaita myös mahdollisia muutoksia korkeakoulutettujen asenteissa, kielten käyttöpotentiaalisissa sekä kieli-ideologioiden mahdollisessa kehityksessä. Tässäkin aineistossa vastausten analyysia voisi vielä syventää keskittymällä esimerkiksi niihin tieteenaloihin, joilta on paljon vastaajia, tai suhteuttaa vastaajamäärät eri tieteenaloilla työskentelevien kokonaismäärään mahdollisimman kattavan kuvan saamiseksi. Mielenkiintoisia näkökulmia englannin kielen hallitsevuuden vaikutuksista tieteelliseen työskentelyyn ja tieteellisen tiedon julkaisemiseen voisivat tuoda myös syventävät yksilö- tai ryhmähaastattelut. Niissä voitaisiin pohtia muun muassa sitä, missä määrin englanti edistää tieteenalojen kehitystä ja mitä mahdollisia uhkia englannin yksinomaiseen käyttöön voisi liittyä. Akateemista monikielisyttä tukeviin toimenpiteisiin tulisikin jatkossa suunnata nykyistä enemmän resursseja.

Kirjallisuus

- Blommaert, J. 1999. *Language ideological debates*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Business Forum 2008. *Languages mean business. Companies work better with languages. Recommendations from the Business Forum for Multilingualism established by the European Commission*. Brussels: European Commission. <http://education.gov.mt/en/foreignlanguages/Documents/EC%202008%20Languages%20Mean%20Business.pdf>.
- CILT 2006. *ELAN: effects on the European economy of shortages of foreign language skills in enterprise*. London: The National Centre for Languages. <http://ec.europa.eu/dgs/>

- education_culture/repository/languages/policy/strategic-framework/documents/elan_en.pdf.
- de Swaan, A. 2001. English in the social sciences. Teoksessa U. Ammon (toim.) *The dominance of English as a language of science. Effects on other languages and language communities*. Berlin: Mouton de Gruyter, 71–84.
- Dorostkar, N. 2014. *(Mehr-)Sprachigkeit und Lingualismus. Die diskursive Konstruktion von Sprache im Kontext nationaler und supranationaler Sprachenpolitik am Beispiel Österreichs*. Wien: Vienna University Press. <http://www.univie.ac.at/sprachigkeit/lingualismus.pdf>.
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2010. *Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. Elinkeinoelämän keskusliiton henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK. https://ek.fi/wp-content/uploads/Henko2009_Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kielia.pdf.
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2014. *Kielitaito on kilpailuetu. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2014*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK. <https://ek.fi/wp-content/uploads/Henko-2014.pdf>.
- Euroopan komissio 2003. *Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Kielten oppimisen ja kielellisen monimuotoisuuden edistäminen. Toimintaohjelma 2004–2006*. Bryssel: Euroopan komissio. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0449&from=DE>.
- Garrett, P. 2010. *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Garrett, P., N. Coupland & A. Williams 2003. *Investigating language attitudes. Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- Haarmann, H. & E. Holman 2001. The impact of English as a language of science in Finland and its role for the transition to network society. Teoksessa U. Ammon (toim.) *The dominance of English as a language of science. Effects on other languages and language communities*. Berlin: Mouton de Gruyter, 229–260.
- Hakulinen, A., J. Kalliokoski, S. Kankaanpää, A. Kanner, K. Koskenniemi, L. Laitinen, S. Maamies & P. Nuolijärvi 2009. *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/suomen_kielen_tulevaisuus_kotus_verkkojulkaisuja_7.pdf.
- Heimonen, E. 2017. *"Kai sitä nyt jotain sivistyksen puolikasta tässäkin lafkassa voisi esittää..." – Spracheinstellungen des Universitätspersonals in Finnland unter besonderer Berücksichtigung der Rolle des Deutschen*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201708303610>.
- Hurskainen, M. & S. Ylönen 2015. Vieraiden kielten oppimismotivaatio: esimerkkinä saksa yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa. Teoksessa T. Jakonen, J. Jalkanen, T. Paakkinen & M. Suni (toim.) *Kielen oppimisen virtauksia – Flows of language learning*. AFinLAN vuosikirja 2015. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 73–90.
- Irvine, J. 1989. When talk isn't cheap. Language and political economy. *American Ethnologist*, 16 (2), 248–267. <http://www.jstor.org/stable/645001>.
- Kalaja, P. 1999. Kieli ja asenteet. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Kielenoppimisen kysymyksiä*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 45–72. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5990-6>.
- Karjalainen, S. & T. Lehtonen (toim.) 2005. *Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammattiteissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/17500>.
- Kivelä, M. 2010. *Zur Rolle von Sprachen an finnischen Hochschulen. Eine Umfrage unter dem Hochschulpersonal*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201012143164>.

- Kuteeva, M. & J. Airey 2014. Disciplinary differences in the use of English in higher education: reflections on recent language policy developments. *Higher Education*, 67 (5), 533–549. DOI: 10.1007/s10734-013-9660-6.
- Mayring, P. 2015. *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*. Weinheim: Beltz.
- Mocikat, R. 2008. Sprache als heuristisches Werkzeug im naturwissenschaftlichen Erkenntnisprozess. *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie*, 74, 65–74.
- Piri, R. 2001. *Suomen kieliohjelmapolitiikka. Kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2410-6>.
- Reuter, E. 2016. Globaler Systemwechsel an Hochschulen. Die kommunikative Durchsetzung universitären Organisationswandels am Beispiel einer finnischen Mitarbeiterzeitung. Teoksessa E. W. B. Hess-Lüttich, C. von Maltzahn & K. Thorpe (toim.) *Gesellschaften in Bewegung. Literatur und Sprache in Krisen- und Umbruchzeiten*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 105–124.
- Valtioneuvoston kanslia 2012. *Kansalliskielistrategia. Nationalspraksstrategi. Valtioneuvoston periaatepäätös. Principbeslut av statsrådet*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. http://vnk.fi/documents/10616/622970/J0412_Kansalliskielistrategia.pdf/d45d6559-81fd-4f6f-b2f1-3e259621603c?version=1.0.
- van Dijk, T. A. 1998. *Ideology. A multidisciplinary approach*. London: Sage Publications.
- Ylönen, S. 2011a. Deutsch als akademische Verkehrssprache. Ergebnisse aus Umfragen unter Studierenden und Universitätspersonal in Finnland. Teoksessa I. Busch-Lauer & S. Fiedler (toim.) *Sprachraum Europa – Alles Englisch oder ...?* Berlin: Frank & Timme, 37–57.
- Ylönen, S. 2011b. Monipuolinen kielitaito on eduksi niin pienten yritysten arkipäivässä kuin akateemisella uralla etenemisessäkin. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, marras-joulukuu 2011. <http://www.kieliverkosto.fi/article/monipuolinen-kielitaito-on-eduksi-niin-pienten-yritysten-arkipäivassa-kuin-akateemisella-uralla-etenemisessäkin/>.
- Ylönen, S. 2012. Internationalisierung der Hochschulen und die Rolle des Deutschen und anderer Fremdsprachen aus finnischer Perspektive. Teoksessa W. Bonner, A. Liimatainen, O. Salminen & J. F. Schopp (toim.) *Deutsch im Gespräch*. Berlin: Saxa Verlag, 81–97. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juyu-201211223054>.
- Ylönen, S. 2014. Sprachenpolitik finnischer Universitäten im Zeitalter strategischer Internationalisierung. Teoksessa S. Lamminpää & C. Rink (toim.) *Demokratia, Demokratie, Demokrati, Democracy, Demokratie. VAKKI-Symposiumi XXXIV 13.–14.2.2014*. Vaasa: VAKKI, 209–222. http://www.vakki.net/publications/2014/VAKKI2014_Ylonen.pdf.
- Ylönen, S. 2015. Deutsch als Wissenschaftssprache in Finnland: Disziplinen im Vergleich. Teoksessa M. Szurawitzki, I. Busch-Lauer, P. Rössler & R. Krapp (toim.) *Deutsch als Wissenschaftssprache – international, interdisziplinär, interkulturell*. Tübingen: Narr Francke Attempo Verlag, 123–136.
- Ylönen, S. & M. Kivelä 2011a. Mehrsprachigkeit und Rolle des Deutschen an Universitäten und Hochschulen in Finnland. Teoksessa J. Korhonen & M. Prinz (toim.) *Deutsch als Wissenschaftssprache im Ostseeraum – Geschichte und Gegenwart: Akten zum Humboldt-Kolleg an der Universität Helsinki, 27. bis 29. Mai 2010*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 303–318.
- Ylönen, S. & M. Kivelä 2011b. The role of languages at Finnish universities. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 5 (3), 33–61. http://apples.jyu.fi/article_files/Ylonen_Kivela_final.pdf.
- Ylönen, S. & K. Miettinen 1992. *Deutschbedarf an finnischen Universitäten. Ergebnisse einer im Sommer 1990 durchgeführten Umfrage unter dem finnischen Universitätspersonal*. Korkeakoulujen kielikeskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.